

การคิดเชิงวิเคราะห์

Analytical Thinking

ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

ความหมายของการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ หมายถึง การจำแนกแยกแยะ องค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อค้นหาว่าทำมาจากอะไร มีองค์ประกอบอะไร ประกอบขึ้นมาได้อย่างไร เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร

การวิเคราะห์ก่อประโยชน์อย่างมากทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับองค์กร และระดับประเทศ โดยในแทบทุกสาขาวิชา จำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ

---

* นายจักรวัฒน์ ตันตินราศักดิ์ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7 ว สำนักงานจังหวัดพะเยา สรุปรูปจาก “การคิดเชิงวิเคราะห์ Analytical Thinking” ของ ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับกลางของกระทรวงมหาดไทย.

สมองคิดวิเคราะห์ได้อย่างไร

ในความเป็นจริงสมองของคนเรามีศักยภาพด้านการวิเคราะห์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เช่นเดียวกับศักยภาพด้านความคิดเชิงสร้างสรรค์โดยสมองในส่วนของการวิเคราะห์จะเป็นส่วนเดียวกับสมองในส่วนของการใช้เหตุผล ซึ่งเป็นการทำงานของสมองซีกซ้าย เมื่อรับข้อมูลต่างๆ เข้ามาทางประสาทสัมผัส สมองจะทำการตีความข้อมูลที่ได้รับโดยวิเคราะห์เทียบเคียงกับข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นในความทรงจำ จากนั้นสมองจะทำการจำแนกแยกแยะความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่ได้รับ พยายามเชื่อมโยงเหตุและผลของเรื่องราวที่เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น

ความหมายของการคิดเชิงวิเคราะห์

การคิดเชิงวิเคราะห์ คือ ความสามารถในการจำแนกแจกแจงองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้น

การคิดเชิงวิเคราะห์ เปรียบเหมือนการเห็น “ ผลลัพธ์ ” ของบางสิ่ง แล้วไม่ด่วนสรุปทันทีว่า มันเกิดจากสาเหตุใด มีองค์ประกอบใด มีความเป็นมาอย่างไร แต่พยายามหาข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเสียก่อนว่า ผลลัพธ์ที่เราเห็นนั้น เกิดจาก “ สาเหตุที่แท้จริงคืออะไร ” โดยมาจากสมมุติฐานที่ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมานั้น ย่อมมีที่มาที่ไป ย่อมมีเหตุมีผล และมีองค์ประกอบย่อยๆ ซ่อนอยู่ภายใน ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือตรงกันข้ามกับสิ่งที่ปรากฏภายนอก ดังนั้น การจะเข้าใจสภาพที่แท้จริงจึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ เพื่อตอบคำถามว่า “ สิ่งนี้ เป็นมาจากอะไร และเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ” ก่อนที่เราจะสรุปความ หรือตัดสินใจบางอย่างเกี่ยวกับเรื่องนั้น

องค์ประกอบของการคิดเชิงวิเคราะห์

(1) **ความสามารถในการตีความ** คือการทำความเข้าใจ และให้เหตุผลแก่สิ่งที่เราต้องการจะวิเคราะห์เพื่อแปลความหมายที่ไม่ปรากฏโดยตรงของสิ่งนั้น เป็นการสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ โดยสิ่งนั้นไม่ได้ปรากฏโดยตรง

คือ ตัวข้อมูลไม่ได้บอกโดยตรง แต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่เกินกว่าสิ่งที่ปรากฏ เป็นการสร้างความเข้าใจบนพื้นฐานของสิ่งที่ปรากฏในข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ โดยมีเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความรู้ ประสบการณ์ และค่านิยมของแต่ละบุคคล

(2) **ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะวิเคราะห์** การที่จะคิดวิเคราะห์ได้ดีนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องนั้น ซึ่งจะช่วยในการกำหนดขอบเขตของการวิเคราะห์ แจกแจงและจำแนกได้ว่าเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับอะไร มีองค์ประกอบย่อยๆ อะไรบ้าง และ รู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุก่อให้เกิดอะไร

(3) **ความช่างสังเกต ช่างสงสัย และช่างถาม** ความเป็นคนช่างสังเกต ทำให้สามารถค้นพบความผิดปกติท่ามกลางสิ่งที่ดูอย่างผิวเผินแล้วเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น และช่างสงสัยเมื่อเห็นความผิดปกติแล้วไม่ละเลยไป รวมถึงต้องเป็นคนช่างถาม โดยชอบตั้งคำถามกับตัวเองและคนรอบๆ ข้างเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การคิดต่อเกี่ยวกับเรื่องนั้น

โดยยึดหลักการตั้งคำถาม 5W 1H (Who What Where When Why และ How)

(4) **ความสามารถในการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล** คือ ต้องมีความสามารถในการใช้เหตุผล จำแนกแยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นความจริง สิ่งใดเป็นความเท็จ สิ่งใดมีองค์ประกอบในรายละเอียดเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร โดยสามารถเห็นภาพต่างๆได้ใน 3 มิติ ในขณะที่คนทั่วไปจะเห็นเพียง 2 มิติที่เป็นภาพระนาบ คือสามารถเห็นภาพในแนวลึก มองเห็นความซับซ้อนที่อยู่ภายใน และรู้ว่าแต่ละสิ่งจัดเรียงลำดับกันอย่างไร รู้เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ รู้อารมณ์ความรู้สึกที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังสีหน้าและการแสดงออก

เหตุใดจึงต้องคิดเชิงวิเคราะห์

(1) **ช่วยส่งเสริมความฉลาดทางสติปัญญา** คือ ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินแนวคิดที่คิดขึ้นนั้น และความสามารถในการนำมาแก้ปัญหา และการตัดสินใจ

(2) **ช่วยให้คำหึ่งถึงความสมเหตุสมผลของขนาดกลุ่มตัวอย่าง** คือ ช่วยในการสำรวจความสมเหตุสมผลของข้อมูลที่ปรากฏและไม่ด่วนสรุปตามอารมณ์ความรู้สึกหรืออคติ แต่สืบค้นตามหลักเหตุผลและข้อมูลที่เป็นจริง

(3) **ช่วยลดการอ้างประสบการณ์ส่วนตัวเป็นข้อสรุปทั่วไป** คือ ช่วยในการไม่ด่วนสรุปสิ่งใดอย่างง่าย ๆ แต่สื่อสารตามความเป็นจริง ขณะเดียวกันจะช่วยให้ไม่หลงเชื่อข้ออ้างที่เกิดจากตัวอย่างเพียงตัวอย่างเดียว แต่พิจารณาเหตุผลและปัจจัยเฉพาะในแต่ละกรณีได้

(4) **ช่วยขุดค้นสาระของความประทับใจครั้งแรก** คือ ช่วยในการพิจารณาสาระสำคัญอื่นๆ ที่ถูกบิดเบือนไปจากความประทับใจในครั้งแรก ทำให้เรามองอย่างครบถ้วนในแง่มุมอื่นๆ ที่มีอยู่

(5) **ช่วยตรวจสอบการคาดคะเนพื้นฐานความรู้เดิม** คือ ช่วยในการประมาณการความน่าจะเป็นโดยสามารถใช้ข้อมูลพื้นฐานที่เรามี วิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยอื่นๆ ของ

สถานการณ์ ณ เวลานั้น อันจะช่วยเราคาดการณ์ความน่าจะเป็นได้สมเหตุสมผลมากกว่า

(6) **ช่วยวินิจฉัยข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ส่วนบุคคล** คือ ช่วยในการหาเหตุผลที่สมเหตุสมผลให้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ณ เวลานั้น โดยไม่พึ่งพาอคติที่ก่อตัวอยู่ในความทรงจำ ทำให้เราสามารถประเมินสิ่งต่างๆ ได้อย่างสมจริงสมจัง

(7) **เป็นพื้นฐานการคิดในมิติอื่นๆ** คือ ช่วยในการคิดเชิงวิเคราะห์เป็นหลักของการคิดในมิติอื่นๆ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงบูรณาการ การคิดเชิงอนาคต ฯลฯ ซึ่งการคิดเชิงวิเคราะห์จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดมุมมองเชิงลึกและครบถ้วนในเรื่องนั้น อันจะนำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้บรรลุวัตถุประสงค์

(8) **ช่วยในการแก้ปัญหา** คือ ช่วยในการคิดจำแนกแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ และการทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นย่อมจะช่วยเราเมื่อพบปัญหาใดๆ ให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า

ปัญหานั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง เพราะสาเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ตรงกับประเด็นปัญหา

(9) **ช่วยในการประเมินและตัดสินใจ** คือ การคิดเชิงวิเคราะห์ช่วยให้รู้ข้อเท็จจริง หรือเหตุผลเบื้องหลังของสิ่งที่เกิดขึ้น ช่วยให้เราเกิดความเข้าใจ และที่สำคัญการวิเคราะห์ช่วยให้เราได้ข้อมูลเป็นฐานความรู้ในการนำไปใช้ประโยชน์ ในการประเมินสถานการณ์และตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้แม่นยำกว่าการมีข้อเท็จที่ไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์

(10) **ช่วยให้ความคิดสร้างสรรค์สมเหตุสมผล** คือ ช่วยให้การคิดต่างๆ อยู่บนฐานของตรรกะและความน่าจะเป็นไปได้ อย่างมีเหตุมีผล มีหลักเกณฑ์ ส่งผลให้เมื่อคิดจินตนาการหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ จะได้รับการตรวจสอบว่าความคิดใหม่นั้นใช้ได้จริงหรือไม่ ถ้าจะทำให้ใช้ได้จริงต้องเป็นเช่นไร แล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่จินตนาการขึ้นกับการนำมาใช้ในโลกลงความความเป็นจริง

(11) **ช่วยให้เข้าใจแจ่มกระจ่าง** คือ ช่วยให้เราประเมินและสรุปสิ่งต่างๆ ไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ไม่ใช่สรุปตามอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การแยกแยะสิ่งต่างๆ ที่คลุมเครืออยู่ ก็จะกระจ่างชัด และเกิดความแจ่มกระจ่างในความเข้าใจ

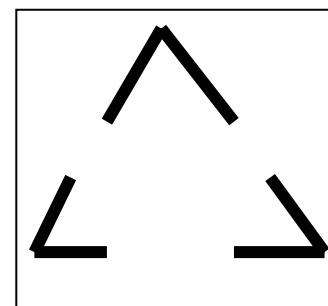
สำรวจสถานะ การคิดเชิงวิเคราะห์

ได้มีการสำรวจโดยนักจิตวิทยา ค้นพบหลักฐานสำคัญในการอธิบายกระบวนการรับรู้ของมนุษย์นั้นคือในกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ สมองจะจัดระเบียบข้อมูลที่มีลักษณะแยกส่วนย่อยๆ ให้เป็นสิ่งที่มีความหมาย กระบวนการนี้รู้จักกันในชื่อของ กฎการรวมกันขององค์ประกอบ (The Gestalt Laws of Organization) เกิดขึ้นโดยใช้ 4 หลักในการรวมองค์ประกอบย่อยๆ เพื่อแปลความหมาย ได้แก่

(1) **หลักการปิดช่องว่าง (Closure)** การรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นเมื่อต้องการทำให้ภาพที่ขาดตอนไปบางช่วงนั้นสมบูรณ์มากกว่าที่เราจะสนใจส่วนที่ขาดหายไป เรามีแนวโน้ม

ว่าจะเพิกเฉยต่อช่องว่างในภาพด้านล่าง โดยมองความสนใจไปที่รูปโดยรวมของภาพ

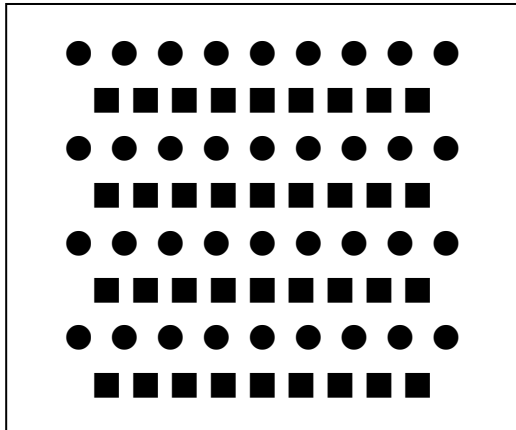
(2) **หลักความใกล้ชิด (Proximity)** องค์ประกอบที่อยู่ใกล้กันจะถูกจัดให้เป็นกลุ่มเดียวกัน เราจะเห็นจุดที่คู่กันเป็นคู่ๆ มากกว่าที่จะเห็นเป็นจุดเดี่ยวๆ เรียงกันเป็นแถวเดียว

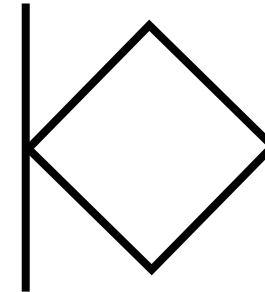
(3) **หลักความคล้ายคลึงกัน (similarity)** องค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือนๆ กันจะถูกจัดเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกัน จาก

ภาพด้านล่าง แถวนอนที่เป็นจุด และแถวนอนของสี่เหลี่ยมจะ
ถูกรวมเป็นกลุ่มเดียวกันมากกว่า แถวตรงที่ผสมผสานทั้งจุด
และสี่เหลี่ยม

(4) **หลักความเรียบง่าย** (simplicity) เมื่อเราสังเกต
ดูรูปแบบ เราจะรับรู้ข้อมูลนั้นด้วยรูปแบบง่ายๆ ตรงๆ ไม่ซับซ้อน
ตัวอย่างเช่น เราจะเห็นภาพด้านล่างนี้เป็นภาพสี่เหลี่ยมซึ่ง
มีเส้นสองเส้นด้านข้าง มากกว่าที่จะเห็นเป็นตัว W ด้านบน
และตัว M ด้านล่าง

ฉะนั้นในกรณีทั้งหมดนี้อาจจะสรุปสัญชาตญาณมุมมอง
ความคิดของคนเราที่มีต่อเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลก โอกาสที่
ความคิดของเราจะประเมิน วินิจฉัย และสรุปสิ่งต่างๆ ผิดพลาด
ไปจากความเป็นจริงมีความเป็นไปได้สูง

สิ่งที่ “เห็น” อาจไม่เป็นอย่างที่ “คิด”
สิ่งที่ “คิด” อาจไม่เป็นอย่างที่ “คาด”
คิดว่า “น่าจะเป็น” กลับ “เป็นไปได้ไม่ได้”
คิดว่า “เป็นไปได้ไม่ได้” กลับ “เป็นไปได้” ในโลกแห่ง
ความจริง

ว่ากันตามเนื้อหา

หลักการคิดเชิงวิเคราะห์โดยพื้นฐานเกี่ยวข้องกับการจำแนกแจกแจงข้อมูลออกเป็นส่วนๆ ตรวจสอบอย่างละเอียดหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล เพื่อทำความเข้าใจ ก่อนที่จะประเมินและตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น เราต้องเรียนรู้ที่จะมองสิ่งนั้น “ตามเนื้อหา” หรือ “มองสิ่งที่เห็น..ให้เป็น..เช่นที่มันเป็นอยู่” เพื่อให้รู้ว่าเรื่องนั้นเกี่ยวกับอะไรไม่ด่วนสรุป

ฉะนั้นนักคิดเชิงวิเคราะห์ที่ดีจะพยายามทำความเข้าใจความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนี้

(1) รับข้อมูลอย่าด่วนสรุป ...ตามความเข้าใจของเรา... พยายามค้นหา “ความหมาย” ของสิ่งที่ผู้พูดกล่าวถึง และตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

(2) มีปัญหาอย่าด่วนแก้...ตรวจสอบให้แน่นว่า “อะไรคือปัญหา?...” มีปัญหาจะทำอย่างไร ?...

(3) ฝึกการตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ โดยเราสามารถตั้งคำถามครอบคลุมตามหลัก 5W 1H ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร

คิดเชิงวิเคราะห์เรื่องอะไร...อย่างไร

เราจะวิเคราะห์เรื่องอะไรบ้างและจะวิเคราะห์อย่างไร โดยเน้นในเรื่องพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน อาทิ

(1) **การวิเคราะห์เพื่อจำแนกแจกแจงความคลุมเครือให้ชัดเจน** คือ ในเรื่องที่มีความซับซ้อน ต้องทำความเข้าใจให้กระจ่าง

(2) **วิเคราะห์ความน่าจะเป็น** คือ ต้องมีความสามารถในการจำแนกแยกแยะว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้น น่าเชื่อถือ - ไม่น่าเชื่อถือ มีเหตุผล - ไร้เหตุผล มีความน่าจะเป็นสูง - มีความน่าจะเป็นต่ำ หรือไม่น่าจะเป็นเลยอย่างไร

(3) **วิเคราะห์ความเป็นไปได้** คือ การพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

การพัฒนานิสัยนักคิดเชิงวิเคราะห์

ผู้ที่ต้องการคิดเชิงวิเคราะห์ได้ดีนั้น ควรพัฒนานิสัยการคิดในชีวิตประจำวันให้เคยชินที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

- (1) ช่างสังเกต ช่างสงสัย และช่างใคร่ครวญ
- (2) ช่างซักไซ้ ช่างไต่ถาม ช่างแจกแจง
- (3) ช่างสืบค้น ช่างสะสม ช่างเรียนรู้
- (4) ช่างคิด ช่างวิเคราะห์ ไม่อ้างว่าไม่มีเวลาคิด
- (5) ช่างคิดให้รอบคอบ คิดให้ทะลุปรุโปร่ง

บทสรุป

การคิดเชิงวิเคราะห์ นับว่าเป็นการคิดพื้นฐาน ไม่ว่าเราจะคิดเรื่องใดก็ตาม หากการคิดนั้นมีวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่การหาข้อสรุป การประเมินและการตัดสินใจ จำเป็นต้องมีการคิด

เชิงวิเคราะห์เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องนั้น รู้ที่มาที่ไป รู้ผลดีผลเสีย รู้ข้อเท็จจริง รู้ว่าถ้าปัจจุบันเป็นเช่นนี้ แนวโน้มอนาคตจะเป็นเช่นไร รู้ว่าสิ่งที่เราสร้างสรรค์ขึ้นมาจะนำมาใช้ไต่กับโลกความเป็นจริงหรือไม่

การคิดเชิงวิเคราะห์ก่อประโยชน์อย่างมากทั้งนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือการดำรงชีวิตประจำวันได้ดังนี้

(1) ในการวิจัยการวิเคราะห์นับเป็นหัวใจหลักของงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการหาความสัมพันธ์ การหาเหตุผลในการอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

(2) ในการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในแง่มุมต่างๆ ช่วยให้เราเข้าใจสาเหตุที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่จะตามมา และสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การเตรียมการป้องกัน การวางนโยบายและการวางกลยุทธ์เพื่อโอกาสที่ดีกว่าในอนาคต

(3) ในการวิเคราะห์ข่าว ทำให้ทราบเบื้องหน้า เบื้องหลังของเหตุการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้น ไม่เพียงรับรู้ที่เกิดอะไรขึ้น

เท่านั้น แต่ทราบว่าเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรต่อไป และต้องนำไปสู่การป้องกันหรือการวางแผนอย่างไรต่อไป

(4) ให้เราเข้าใจคนว่า เหตุใดคนๆ นี้ จึงแสดงออก เช่นนี้ อะไรเป็นมูลเหตุจูงใจ สิ่งที่เขาแสดงออกจะส่งผลกระทบต่อตัวเองในอนาคต ถ้ามูลเหตุเปลี่ยน พฤติกรรมของเขาจะเปลี่ยนไปด้วยหรือไม่

(5) วิเคราะห์ข้อความคำกล่าวอ้างต่างๆ โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างข้ออ้างและข้อสรุป หลักฐานที่นำมากล่าวอ้าง วินิจฉัยแรงจูงใจหรือเหตุผลที่นำมากล่าวอ้าง จะช่วยให้เราค้นพบความถูกต้องหรือผิดพลาดของข้ออ้างนั้น

(6) วิเคราะห์และประเมินผลความสำเร็จของแผนงานโครงการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงและมีหลักวิชาการ

“การคิดเชิงวิเคราะห์ ช่วยให้เราเข้าใจหลักการวิเคราะห์และนำไปใช้วิเคราะห์ทุกๆ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต สามารถอ่านสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวได้อย่างทะลุปรุโปร่ง ช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และสามารถนำหลักแนวคิดวิธีการไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและองค์กรต่อไปในอนาคต”